

Категорія справи № 753/9433/17: Цивільні справи (до 01.01.2019); Позовне провадження; Спори, що виникають із сімейних правовідносин; Спори, що виникають із сімейних правовідносин про позбавлення батьківських прав.

Надіслано судом: не визначено. Зареєстровано: 12.11.2020. Оприлюднено: 12.11.2020.

Дата набрання законної сили: 09.11.2020

Номер судового провадження: 61-3462св20

Верховний
Суд

Постанова

Іменем України

09 листопада 2020 року

м. Київ

справа № 753/9433/17

провадження № 61-3462св20

Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду: Гулейкова І. Ю. (суддя-доповідач), Ступак О. В., Усика Г. І.,

учасники справи:

позивач - ОСОБА_1 ,

відповідач - ОСОБА_2 ,

третя особа - Орган опіки та піклування в особі Служби у справах дітей Дарницької районної в м. Києві державної адміністрації,

розглянув у попередньому судовому засіданні у порядку письмового провадження касаційну скаргу представника ОСОБА_1 - ОСОБА_3 на постанову Київського апеляційного суду від 29 січня 2020 року у складі колегії суддів: Таргоній Д. О., Голуб С. А., Ігнатченко Н. В.,

ВСТАНОВИВ:

Короткий зміст позовних вимог і рішень судів

У травні 2017 року ОСОБА_1 звернулася до суду із позовом про позбавлення ОСОБА_2 батьківських прав відносно ОСОБА_4 , ІНФОРМАЦІЯ_1 .

В обґрунтування позову ОСОБА_1 зазначала, що 15 листопада 2008 року між нею та відповідачем зареєстровано шлюб. В шлюбі народився їх син - ОСОБА_4 , ІНФОРМАЦІЯ_1 .

29 липня 2016 року на підставі рішення Дарницького районного суду м. Києва шлюб між сторонами розірвано.

Позивач зазначає, що з моменту розірвання шлюбу відповідач нехтує своїми обов'язками як батько та проявляє грубу неповагу до дитини. Всі питання щодо виховання дитини вирішуються позивачем одноособово без участі та підтримки відповідача. Дитина знаходиться на повному утриманні позивача, яка прикладає усі зусилля та можливості для його розвитку. Так, окрім шкільних занять, з березня 2012 року по лютий 2016 року ОСОБА_4 навчався у Клубі дитячої творчості «Ухтишка», де відвідував різні секції, такі як бейбі-денс, гончарна студія, бойовий гопак, шахи, танцювальна студія та інші. Відповідач у свою чергу не бере участі ні в навчанні, ні в позашкільному розвитку дитини, не відвідує шкільних заходів за участю дитини, не сплачує за навчання. Крім того, відповідач не цікавиться здоров'ям сина, у якого виникли проблеми із зором внаслідок пережитих хвилювань, які виникають кожного разу, коли дитина спілкується зі своїм батьком.

Зазначала також, що поведінка відповідача по відношенню до сина була неприйнятною і протягом подружнього життя, оскільки відповідач завдавав фізичного та морального насилля позивачу в присутності дитини, залякував сина, погрозами примушував його до спілкування, принижував і висміював захоплення сина музикою і співами. Такою поведінкою відповідач домігся того, що син став боятися батька та не бажає з ним спілкуватися.

На думку позивача, наведене свідчить про невиконання відповідачем своїх батьківських обов'язків, що є підставою для позбавлення останнього батьківських прав відносно сина.

Заперечуючи проти позовних вимог про позбавлення його батьківських прав, відповідач ОСОБА_2 звернувся із зустрічним позовом до ОСОБА_1 , третя особа - Дарницька районна у м. Києві державна адміністрація (як орган опіки та піклування), про усунення перешкод у спілкуванні з дитиною, її вихованні, визначення способу участі у вихованні дитини та спілкуванні з нею.

Обґрунтовуючи вимоги за зустрічним позовом, ОСОБА_2 зазначав, що з весни 2016 року ОСОБА_1 почала обмежувати його у спілкуванні із сином, створювати перешкоди для зустрічей. Протягом зазначеного періоду часу ОСОБА_2 надано можливість побачити сина декілька разів, під час яких батько помітив значну зміну у поведінці дитини. ОСОБА_4 постійно нервував, не знав, як реагувати на спілкування з батьком, спостерігав за реакцією матері, щоб розуміти як поводити себе із позивачем.

Під час однієї із зустрічей ОСОБА_1 вчинено сварку, під час якої вона звинувачувала ОСОБА_2 у нібито здійсненій крадіжці документів, провокувала його на очах у дитини до бійки, намагалась виштовхати із квартири, погрожувала у присутності дитини, що він не буде

спілкуватись із сином, після чого викликала поліцію, представники якої не зафіксували жодної агресивної поведінки по відношенню до ОСОБА_1.

ОСОБА_2

Також ОСОБА_2 зазначав, що час перебування у шлюбі ним придбано для дитини мобільний телефон, щоб мати зв'язок із сином під час від'їздів за кордон. Проте матір'ю не надавалося можливості батьку поспілкуватись із сином навіть за особистим номером телефону ОСОБА_4, а в подальшому взагалі змінено номер, що унеможливило встановлення зв'язку із дитиною.

Внаслідок вищевказаних дій ОСОБА_1. ОСОБА_2 звернувся до Дарницької районної державної адміністрації у м. Києві, як органу опіки та піклування, для визначення його участі у вихованні дитини.

03 травня 2017 року розпорядженням Дарницької районної державної адміністрації у м. Києві № 285 визначено участь батька - ОСОБА_2, у вихованні його дитини, ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_1, встановивши йому спілкування із сином в присутності матері, з урахуванням думки дитини та за наступним графіком: І, ІІ субота місяця з 10:00 години до 13:00 години; щочетверга з 17:00 години до 19:00 години; зустрічі під час шкільних канікул - з урахуванням думки дитини та за попередньою домовленістю між батьками. Також зобов'язано батька дитини, ОСОБА_2, дотримуватись режиму навчання, розвитку, виховання та відпочинку дитини, не допускати протиправних дій та негативних розмов стосовно матері дитини. Крім того, зобов'язано матір дитини, ОСОБА_1, не перешкоджати батькові брати участь у вихованні дитини та спілкуванні з нею, не допускати протиправних дій та негативних розмов стосовно батька дитини.

Незважаючи на вказане рішення, ОСОБА_1 продовжують вчиняти перешкоди щодо спілкування та участі у вихованні батьком свого сина, зокрема, вона ігнорує дзвінки ОСОБА_2, формує у сина негативне сприйняття батька, перекидаючи фактичні обставини, вчиняє конфлікти, не даючи можливості батьку спілкуватися у межах встановленого розпорядженням органу опіки та піклування часу.

З приводу наведених перешкод у спілкуванні із сином, ОСОБА_2 звертався із заявою до відділу поліції, а також до Служби у справах дітей Дарницької районної у м. Києві державної адміністрації про вжиття заходів реагування щодо припинення права батька на підтримання регулярних стосунків і прямих контактів з дитиною.

Однак, незважаючи на розгляд наведених вище звернень до компетентних органів та проведення відповідних бесід із ОСОБА_1, станом на день звернення із зустрічним позовом ОСОБА_2 залишається позбавленим можливості спілкуватися із дитиною.

З урахуванням викладеного, ОСОБА_2 просив суд ухвалити рішення, яким зобов'язати ОСОБА_1 усунути перешкоди у спілкуванні ОСОБА_2 із сином, ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_1, та визначити такі способи участі у вихованні дитини: спільні зустрічі із дитиною І та ІІ п'ятниці з 17 години 00 хвилин до 19 години 00 хвилин неділі з ночівлею дитини за місцем проживання ОСОБА_2; спільні зустрічі із дитиною кожного четверга з 17 години 00 хвилин до 19 години 00 хвилин; безперешкодне відвідування ОСОБА_2 дитини під час перебування у навчальних закладах (у школі, позашкільних заняттях); перебування дитини з ОСОБА_2 за місцем його фактичного проживання протягом часу перебування ОСОБА_1 поза межами м. Києва; проведення спільного відпочинку ОСОБА_2 разом із дитиною протягом 7 (семи) днів під час осінніх шкільних канікул; проведення спільного відпочинку ОСОБА_2 разом із дитиною протягом 7 (семи) днів кожного літнього місяця під час літніх шкільних канікул; спільне святкування ОСОБА_2 разом із дитиною щороку Дня Святого Миколая (19 грудня), дня народження дитини (ІНФОРМАЦІЯ_1), дня народження ОСОБА_2 (ІНФОРМАЦІЯ_2) з відвідуванням дитячих розважальних закладів; безперешкодне щоденне спілкування з дитиною шляхом телефонного та/або електронного зв'язку через мережу Skype. Просив також залучити до участі у справі як третю особу, яка не заявляє самостійних вимог, Дарницьку районну державну адміністрацію як орган опіки і піклування та зобов'язати її подати до суду висновок щодо розв'язання спору.

02 листопада 2017 року ОСОБА_2 подав заяву про зменшення позовних вимог, в якій просив зменшити позовні вимоги, зокрема зобов'язати ОСОБА_1 усунути перешкоди у спілкуванні ОСОБА_2 із сином ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_1, та визначити такі способи участі у вихованні дитини: безперешкодні спільні зустрічі ОСОБА_2 із сином ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_1, у дні та години, погоджені із ОСОБА_1, та з урахуванням бажання дитини; зобов'язати ОСОБА_1 повідомляти ОСОБА_2 про захворювання та лікування ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_1; зобов'язати ОСОБА_1 повідомляти ОСОБА_2 про від'їзд (обставини та напрям) ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_1, за межі міста Києва більше ніж на 2 (два) дні; проведення спільного відпочинку ОСОБА_2 із сином ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_1, протягом 7 (семи) днів під час осінніх та зимових шкільних канікул, а також 14 (чотирнадцяти) днів під час літніх канікул; безперешкодне щоденне спілкування з дитиною шляхом телефонного зв'язку.

Рішенням Дарницького районного суду м. Києва від 09 вересня 2019 року позов ОСОБА_1 задоволено. Позбавлено ОСОБА_2 батьківських прав відносно ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_1. Стягнуто з ОСОБА_2 на користь ОСОБА_1 судовий збір в розмірі 640,00 грн. В задоволенні зустрічного позову ОСОБА_2 відмовлено.

Суд першої інстанції задовольнив позов ОСОБА_1, оскільки вбачав в діях відповідача ухилення від виконання ним батьківських обов'язків, так як він не приділяє дитині увагу, не спілкується із сином та не намагається налагодити із ним контакт, що підтверджується наданими стороною позивача доказами, а також поясненнями дитини, яка вказала на те, що спілкуватись з батьком у нього немає бажання. Відповідач не бере участь в утриманні дитини, припинення такої участі є виключно волею відповідача, і не є волевиявленням позивача. Також, на думку суду першої інстанції, надані стороною відповідача докази (характеристики, довідки про стан та висновки щодо дитини) не підтверджують виконання відповідачем батьківських обов'язків по відношенню до неповнолітнього сина, зокрема і щодо його прагнення брати участь у вихованні дитини, піклуватися про нього.

Постановою Київського апеляційного суду від 29 січня 2020 року апеляційну скаргу представника ОСОБА_2 задоволено. Рішення Дарницького районного суду м. Києва від 09 вересня 2019 року скасовано. Ухвалено у справі нове судове рішення. У задоволенні позовних вимог ОСОБА_1 відмовлено. Зустрічний позов ОСОБА_2 задоволено. Зобов'язано ОСОБА_1 усунути перешкоди у спілкуванні ОСОБА_2 із сином ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_1, та визначити такі способи участі у вихованні дитини: безперешкодні спільні зустрічі ОСОБА_2 із сином ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_1, у дні та години, погоджені із ОСОБА_1, та з урахуванням бажання дитини; зобов'язано ОСОБА_1 повідомляти ОСОБА_2 про факти захворювання та лікування ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_1; зобов'язано ОСОБА_1 повідомляти ОСОБА_2 про від'їзд (обставини та напрям) ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_1, за межі міста Києва більше ніж на 2 (два) дні; проведення спільного відпочинку ОСОБА_2 із сином ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_1, протягом 7 (семи) днів під час осінніх шкільних канікул та протягом 7 (семи) днів під час зимових шкільних канікул, а також протягом 14 (чотирнадцяти) днів літніх шкільних канікул; зобов'язано ОСОБА_1 не чинити перешкод у щоденному спілкуванні ОСОБА_2 з сином ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_1, шляхом телефонного зв'язку. Стягнуто з ОСОБА_1 на користь ОСОБА_2 витрати по сплаті судового збору за подання апеляційної скарги в сумі 1 920,00 грн.

Приймаючи свою постанову про скасування рішення суду першої інстанції, відмову у задоволенні позову та задоволення зустрічного позову, апеляційний суд не погодився із висновками суду першої інстанції, оскільки вони зроблені без належного встановлення фактичних обставин справи, зокрема, судом не встановлено: які дії чи бездіяльність відповідача свідчать про ухилення ним від виконання свого обов'язку по вихованню дитини, які фактичні обставини впливають на виконання батьком своїх обов'язків відносно дитини, з одночасним урахуванням поведінки обох батьків та їх ставлення до дитини, судом не встановлено, чи буде застосування такого крайнього заходу, як позбавлення батьківських прав, відповідати якнайкращим інтересам дитини. На думку апеляційного суду, відсутні підстави вважати, що відповідач свідомо ухиляється від виховання сина та утримання, навпаки, таке має місце через тривалий конфлікт між сторонами, проживання відповідача на значній відстані від сина та, можливо, неналежне усвідомлення матір'ю необхідності активної участі батька у вихованні сина, незважаючи на конфліктність стосунків з матір'ю.

Також апеляційний суд зазначив, що, розглядаючи спір, за недоведеності позивачем виключних підстав, з якими закон пов'язує можливість позбавлення особи батьківських прав, суд першої інстанції взагалі не дав оцінки наданим відповідачем доказам, які спростовують його ухилення від виконання батьківських обов'язків, та не мотивував причин відхилення доводів, наведених ОСОБА_2 у зустрічній позовній заяві.

Колегія суддів апеляційного суду дійшла висновку про обґрунтованість вимог зустрічної позовної заяви ОСОБА_2 про усунення перешкод у спілкуванні з дитиною, оскільки батьки не дійшли згоди щодо способів участі батька у вихованні дитини та в спілкуванні з нею, яка проживає разом із матір'ю, а остання перешкоджає батькові в спілкуванні з сином та його вихованні, не надає інформацію батьку про стан здоров'я дитини та про її пересування.

Короткий зміст та узагальнюючі доводи касаційної скарги, позиції інших учасників справи

У лютому 2020 року до Верховного Суду надійшла касаційна скарга представника ОСОБА_1 - ОСОБА_3 на постанову Київського апеляційного суду від 29 січня 2020 року, в якій, посилаючись на неправильне застосування апеляційним судом норм матеріального права та порушення норм процесуального права, позивач просить скасувати оскаржувану постанову та залишити в силі рішення суду першої інстанції. До касаційної скарги також додано клопотання про розгляд справи за участю сторін.

Касаційна скарга обґрунтована тим, що апеляційним судом:

1) не враховані висновки Верховного Суду, висловлені у постановках у справах № 465/3694/14-ц (провадження № 61-36265св18) від 16 січня 2019 року та № 331/5427/17 (провадження № 61-12023св180) від 24 квітня 2019 року, що стосуються вирішення питання про позбавлення батьківських прав, в частині встановлення фактів ухилення батька від виконання батьківських обов'язків та врахування найкращих інтересів дитини з точки зору забезпечення її розвитку у безпечному, спокійному та стійкому середовищі; висновки Верховного Суду, висловлені у постановках у справах № 541/319/17 (провадження № 61-34873св18) від 06 грудня 2018 року та № 757/1459/16-ц (провадження № 61-33230св18) від 29 серпня 2018 року, що стосуються вирішення питання про усунення перешкод у спілкуванні з дитиною, в частині обов'язкової наявності дійсних фактів вчинення перешкоджання, які не ґрунтуються на припущеннях; винесено рішення за відсутності висновку Верховного Суду щодо вирішення питання про спосіб участі у вихованні дитини з порушенням закону;

2) при вирішенні справи про позбавлення батьківських прав не враховані висновки Верховного Суду та порушено норми статей 2, 81, 89 Цивільного процесуального кодексу України (далі - ЦПК України) щодо врахування доказів ОСОБА_1 та оцінки доказів ОСОБА_2 не лише на предмет їх наявності, а й достатності, зокрема при встановленні таких обставин, що мають вирішальне значення для справи, зокрема:

- вчинення ОСОБА_2 умисних дій на приховування доходу з метою зменшення тягаря утримання дитини (заява ОСОБА_2 за день до засідання у справі про стягнення аліментів про переведення на неповний робочий день та зміни заробітної плати з 10 000,00 на 3 000,00 грн, подання довідки про теперішній щомісячний дохід про працевлаштування за кордоном у 80,00 євро);

- докази ОСОБА_2 про лікування дитини в 2010 році не підтверджують того, що це піклування здійснювалося ним, а лише підтверджують факт наявності лікування дитини. В той же час, відповіді на адвокатські запити свідчать, що ОСОБА_2, знаючи про проблеми зі здоров'ям дитини та заклади, що надавали допомогу дитині, жодного разу не поцікавився станом дитини;

- не наведено аргументів відхилення доказів ОСОБА_1 з приводу того, що батько дитини, знаючи про необхідність витрат для підготовки дитини до школи, жодного разу не виявив бажання для прийняття участі у підготовці дитини до школи, знаючи про навчальний заклад, в якому навчається дитина, та інші гуртки, жодного разу не звертався ні до закладів, ні до вчителів аби дізнатися про стан успішності дитини, про здібності дитини, можливі його проблеми у навчанні чи у шкільному колективі, не звернувся із пропозицією придбати для дитини необхідну канцелярію, книжки, зошити тощо;

- усі документи, що складені психологами після особистого спілкування із дитиною (інформаційна довідка про психологічно-діагностичні консультації із ОСОБА_4 від 28 лютого 2017 року, висновки Миського центру дитини Київської міської державної адміністрації від 25 вересня 2017 року та від 21 червня 2018 року) підтверджують той факт, що спілкування із батьком завдає психологічний дискомфорт дитині, психологи відзначають, що ставлення дитини може змінитися після залагодження конфліктів між батьками, але замість вчинення кроків на деескаляцію конфлікту ОСОБА_2 після усіх рекомендацій психологів загострює конфлікти та звертається із черговими заявами про злочин по відношенню до матері дитини, що у черговий раз свідчить про те, що ОСОБА_2 не вчиняє усвідомлених дій, спрямованих на відновлення спілкування із дитиною, а лише з'ясовує свої стосунки із колишньою дружиною;

3) не застосовано матеріальну норму статті 171 Сімейного кодексу України (далі - СК України) та порушено норму статті 89 ЦПК України, оскільки не враховано думки дитини і при постановленні рішення всупереч цієї думки не наведено мотивів забезпечення якнайкращих інтересів дитини;

4) при вирішенні справи про позбавлення батьківських прав не враховано висновки Верховного Суду та порушено норми статей 2, 81, 89 ЦПК України щодо встановлення всіх обставин, що мають вирішальне значення при вирішенні питання про усунення перешкод у спілкуванні із дитиною, зокрема:

- наявність численних скарг, в яких вказується лише про небажання дитини проводити зустрічі, припущення, що це небажання могло бути зумовлене матір'ю, опис фактів, які навіть не узгоджуються між собою (написання скарг та заяв в дні, коли батько спілкувався із дитиною) не можуть бути належними доказами вчинення перешкод у спілкуванні із дитиною, а відсутність доказів вчинення конкретних перешкод виключає можливість задоволення позову про усунення перешкод у спілкуванні із дитиною, що встановлено практикою Верховного Суду;

5) неправильно застосовано норми статей 159, 171 СК України, оскільки при визначенні способу спілкування із дитиною не враховано думку дитини та встановлено примусове спілкування без урахування бажання дитини, встановлено спільне проведення канікул без встановлення можливості батька дитини забезпечити таке спілкування, оскільки батько не має місця проживання на території України. Також апеляційним судом допущено порушення щодо позивача, оскільки встановлено примусове спілкування ОСОБА_1 із ОСОБА_2 не на підставі закону, а з порушенням її свободи та вільного волевиявлення, тощо.

На дату розгляду справи до Верховного Суду не надходило відзивів на касаційну скаргу представника ОСОБА_1 - ОСОБА_3 .

Рух справи у суді касаційної інстанції

Відповідно до протоколу автоматизованого розподілу судової справи між суддями касаційну скаргу представника ОСОБА_1 - ОСОБА_3 призначено судді-доповідачу Гулейкову І. Ю.

Ухвалою Верховного Суду від 04 березня 2020 року відкрито касаційне провадження у цій справі, витребувано матеріали справи № 753/9433/17 із Дарницького районного суду м. Києва, встановлено учасникам справи строк для подачі відзиву на касаційну скаргу.

У червні 2020 року матеріали справи № 753/9433/17 надійшли до Верховного Суду.

Позиція Верховного Суду

Згідно з частиною третьою статті 3ЦПК України провадження в цивільних справах здійснюється відповідно до законів, чинних на час вчинення окремих процесуальних дій, розгляду і вирішення справи.

Частиною другою статті 389 ЦПК України передбачено, що підставами касаційного оскарження судових рішень, зазначених у пункті 1 частини першої цієї статті, є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права виключно у таких випадках: 1) якщо суд апеляційної інстанції в оскаржуваному судовому рішенні застосував норму права без урахування висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного у постанові Верховного Суду, крім випадку наявності постанови Верховного Суду про відступлення від такого висновку; 2) якщо скаржник вмотивовано обґрунтував необхідність відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного у постанові Верховного Суду та застосованого судом апеляційної інстанції в оскаржуваному судовому рішенні; 3) якщо відсутній висновок Верховного Суду щодо питання застосування норми права у подібних правовідносинах; 4) якщо судові рішення оскаржується з підстав, передбачених частинами першою, третьою статті 411 цього Кодексу. Підставами касаційного оскарження судових рішень, зазначених у пунктах 2, 3 частини першої цієї статті, є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права.

Відповідно до частини першої статті 400 ЦПК України, переглядаючи у касаційному порядку судові рішення, суд касаційної інстанції в межах доводів та вимог касаційної скарги, які стали підставою для відкриття касаційного провадження, перевіряє правильність застосування судом першої або апеляційної інстанції норм матеріального права чи процесуального права і не може встановлювати або (та) вважати доведеними обставини, що не були встановлені в рішенні чи відкинуті ним, вирішувати питання про достовірність або недостовірність того чи іншого доказу, про перевагу одних доказів над іншими.

Згідно з частиною першою статті 402 ЦПК України у суді касаційної інстанції скарга розглядається за правилами розгляду справи судом першої інстанції в порядку спрощеного позовного провадження без повідомлення учасників справи з урахуванням статті 400 цього Кодексу.

За змістом частини першої статті 410 ЦПК України суд касаційної інстанції залишає касаційну скаргу без задоволення, а судові рішення - без змін, якщо рішення, переглянуте в передбачених статтею 400 цього Кодексу межах, ухвалено з додержанням норм матеріального і процесуального права.

Вивчивши матеріали справи, перевіривши доводи касаційної скарги, Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду дійшов висновку, що касаційна скарга підлягає залишенню без задоволення, а оскаржувана постанова апеляційного суду - без змін, оскільки її ухвалено з додержанням норм матеріального і процесуального права.

Фактичні обставини справи, встановлені судами попередніх інстанцій

Судами попередніх інстанцій встановлено, що батьками ОСОБА_4 , ІНФОРМАЦІЯ_1 , є ОСОБА_2 та ОСОБА_1 (ОСОБА_1 до зміни прізвища).

Рішенням Дарницького районного суду м. Києва від 29 липня 2016 року шлюб між ОСОБА_2 та ОСОБА_1 розірвано.

Відповідно до довідки Центру комунального сервісу від 19 січня 2017 року № 195 ОСОБА_4 , 2009 року народження, зареєстрований та проживає разом із матір'ю - ОСОБА_1 , 1979 року народження, за адресою: АДРЕСА_1 .

Згідно з характеристикою ОСОБА_4 , 2009 року народження, за підписом директора та класного керівника Київської інженерної гімназії від 22 лютого 2017 року батьки приділяють належну увагу навчанню та вихованню сина, мама дитини, ОСОБА_1 , систематично відвідує батьківські збори, є членом батьківського комітету класу, бере активну участь в організації виховних заходів.

Відповідно до виписки з історії хвороби ОСОБА_4 , 2009 року народження, лікаря-педіатра ОСОБА_8 за весь час спостереження за дитиною вона бачила батька один раз під час виклику додому з приводу захворювання, батько оглядом дитини не цікавився.

Відповідно до розрахунків оплати за послуги медичної допомоги у ТОВ «БОРІС» від 02 травня 2010 року № 100502/155, від 04 травня 2010 року № 100504/72, від 28 грудня 2012 року № 121228/317, № 130823/397 від 28 березня 2013 року вбачається здійснення оплати послуг з медичної допомоги дитині за різними напрямками (дитячий консультативний виклик; повторна консультація педіатра, первинна консультація отоларинголога, ін'єкція в/м, п/ш, загальний аналіз крові з лейкоцитарною формулою; рентгенографія однієї анатомічної ділянки; первинна консультація офтальмолога).

Згідно з консультативним висновком спеціаліста від 23 серпня 2016 року ОСОБА_4 , 2009 року народження, страждає на міопію слабого ступеню.

Згідно з письмовими поясненнями від 23 лютого 2017 року викладача музики ОСОБА_9 . ОСОБА_4 займається музикою з вересня 2016 року. Відвідує індивідуальні уроки гри на піаніно регулярно. На всі заняття ОСОБА_4 приводить мама та баба. Усі фінансові питання завжди вирішує мама. Батька викладач не бачила, він ніколи не цікавився успіхами дитини.

Відповідно до письмових пояснень ГО «Центр сприйняття розвиток дитячої творчості «Клуб дитячої творчості Ухтишка» ОСОБА_4 навчається в клубі дитячої творчості з березня 2012 року по лютий 2016 року, в цей час він відвідував різні гуртки. На всі гуртки ОСОБА_4 возила мама та баба. Усі фінансові питання вирішувала мама ОСОБА_4 .

Згідно з письмовими поясненнями консьєржів в під'їзді № 1 ОСОБА_10 , ОСОБА_11 , ОСОБА_12 вони працюють з 2013 року, за їхніми спостереженнями до школи та на гуртки дитину водить мама та баба. Батька дитини з травня 2016 року вони не бачили.

Відповідно до інформаційної довідки психолога ОСОБА_13 від 28 лютого 2017 року щодо проведеної із ОСОБА_4 , 2009 року народження, психолого-діагностичної консультації, за результатами якої проведено діагностику емоційного стану дитини, встановлено, що емоційний стан ОСОБА_4 сповнений почуттям страху та образи, дитина має середній рівень тривожності, відмічається витіснена агресія; спостерігається тісний емоційний зв'язок з мамою, дитина відчуває, що повинна її захищати, із-за цього воліє скоріше подорослішати; хлопчик має додаткову психологічну травму, пов'язану із перериванням вагітності мами у лютому 2016 року, причиною цього він вважає агресивну поведінку тата по відношенню до мами; дитина знаходиться в постстресовому стані, відчуває напруження, простежуються ознаки наслідків емоційного насилья. ОСОБА_4 рекомендовано пройти тривалий курс психологічної реабілітації для усунення наслідків стресу, спричиненого сімейною ситуацією; уникати сильних стресів, а саме: агресивна поведінка дорослих, зміна місця проживання, зміна навчального закладу; потребує дбайливого ставлення до його емоційних потреб.

03 травня 2017 року розпорядженням Дарницької районної державної адміністрації у м. Києві № 285 визначено участь батька - ОСОБА_2 , у вихованні його дитини, ОСОБА_4 , ІНФОРМАЦІЯ_1 , встановивши йому спілкування із сином в присутності матері, з урахуванням думки дитини та за наступним графіком: I, III субота місяця з 10:00 години до 13:00 години; щочетверга з 17:00 години до 19:00 години; зустрічі під час шкільних канікул - з урахуванням думки дитини та за попередньою домовленістю між батьками. Також зобов'язано батька дитини, ОСОБА_2 дотримуватись режиму навчання, розвитку, виховання та відпочинку дитини, не допускати протиправних дій та негативних розмов стосовно матері дитини. Крім того, зобов'язано матір дитини, ОСОБА_1 , не перешкоджати батькові брати участь у вихованні дитини та спілкуванні з нею, не допускати протиправних дій та негативних розмов стосовно батька дитини.

Відповідно до консультації дитячого та сімейного психолога з приводу психо-емоційних потреб та розвитку дитини від 12 липня 2017 року «для нормального психо-фізичного, емоційного та інтелектуального розвитку дитини необхідні обидва батьки і дитина повинна мати можливість спілкуватися та виховуватися обома батьками».

У висновку Дарницької районної в м. Києві державної адміністрації від 07 серпня 2017 року № 101-7759/04 зазначено про недоцільність позбавлення батьківських прав ОСОБА_2 щодо малолітньої дитини ОСОБА_4 , ІНФОРМАЦІЯ_1 .

Згідно з висновком Міського центру дитини КМДА від 25 вересня 2017 року № 124 психологічного обстеження дитини спілкування дитини з батьком насамперед залежить від бажання обох батьків вирішити матеріальні та психологічні проблеми, які склалися між ними. Позитивне вирішення конфлікту, який виник між ними, в майбутньому, може сприяти позитивному сприйняттю ОСОБА_4 батька. Наразі, хлопчик є заручником обставин, які він не здатен вирішити, а для повноцінного психічного розвитку особистості дитини, необхідна участь обох батьків. У обстеженні брали участь обидва батьки та дитина.

Відповідно до листів Національної дитячої спеціалізованої лікарні «ОХМАТДИТ» від 04 жовтня 2017 року та від 15 січня 2018 року № 66 ОСОБА_4 , ІНФОРМАЦІЯ_1 , знаходився на стаціонарному лікуванні в НДСЛ «Охматдит» (№ 384/420/704) з 05 травня по 14 червня 2010 року (з 26 травня по 14 червня 2010 року - у відділенні ургентної хірургії). По догляду за дитиною знаходились мати та батько.

Згідно з висновком Міського центру дитини КМДА від 21 червня 2018 року № 126 психологічного обстеження дитини під час спільної зустрічі батька з сином, ОСОБА_4 відразу відреагував напружено та намагався дистанціюватися. ОСОБА_4 приніс йому подарунок, який батько йому прислав на день народження та повернув його татові. Протягом всієї зустрічі батько намагався налагодити взаємодію між ними, говорив про свої наміри проводити більше часу з ним, про свої почуття, намагався прояснити за що син злий на нього. Дитина в свою чергу на всі питання батька мовчала та не могла пояснити причини, чому відмовляється спілкуватися з ним. Наприкінці зустрічі ОСОБА_4 повідомив своє прохання не турбувати його і маму, і про те, що не бажає спілкуватися з ним. Батько, в свою чергу, повідомив, що він завжди думає про нього, хоче з ним спілкуватися та піклуватися про нього. Психологом рекомендовано після проходження курсу психотерапевтичної допомоги сприяти поступовому налагодженню позитивного спілкування батька з сином через їх зустрічі. При категоричній відмові ОСОБА_4 від зустрічей дати певний час дитині для стабілізації почуттів та встановлення рольової позиції батька у своєму житті. Надалі, за допомогою психолога, спробувати налагодити позитивні взаємостосунки між татом і сином). У обстеженні брали участь обидва батьки та дитина.

Матеріали справи також містять надані ОСОБА_2 на підтвердження створення йому ОСОБА_1 перешкод у спілкуванні із сином копію заяви до Кропивницького відділу поліції ГУНП у Кіровоградській області від 03 червня 2017 року; копію звернення до Служби у справах дітей Дарницької районної у м. Києві державної адміністрації від 08 червня 2017 року; копію звернення адвоката Сібіркової О. С. до Міського центру Служби у справах дітей та сім'ї Виконавчого органу Київської міської ради (КМДА); інформаційний лист директора ООО «Даймекс-Київ» від 04 вересня 2017 року про відмову ОСОБА_1 від вручення відправлення від ОСОБА_2 .

Допитані в суді першої інстанції свідки:

- ОСОБА_19 (баба дитини з боку матері) наголосила на тому, що батько ображав дитину, не допомагає позивачу фінансово утримувати дитину. Дитина сама відмовляється від спілкування з батьком;

- ОСОБА_20 пояснила, що з дитиною спілкується з 2013 року, надавала послуги няні. На той час родина була у дружніх стосунках. До школи дитину відводила мати, а зі школи забирала вона і була з дитиною до того часу, як батьки приходили додому;

- ОСОБА_21 пояснив, що йому відомо зі слів його сина ОСОБА_2 , що він не має можливості спілкуватися з дитиною, йому чинять перешкоди і не дають змоги побачити дитину.

З пояснень допитаної в судовому засіданні в суді першої інстанції дитини ОСОБА_4 він проживає разом із матір'ю, спілкуватися з батьком не хоче. Батько впливає на його психічний стан, оскільки після розмови з батьком навіть по телефону потім тривалий час хвилюється.

Нормативно-правове обґрунтування

Щодо позбавлення батьківських прав

Статтею 51 Конституції України визначено, що сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою.

Стаття 9 Конвенції ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року (далі - Конвенція про права дитини), ратифікованої Україною згідно з постановою Верховної Ради України від 27 лютого 1991 року № 789-ХІІ, зобов'язує держави-учасниці забезпечувати, щоб дитина не розлучалася з батьками всупереч їх бажанню, за винятком випадків, коли компетентні органи згідно з судовим рішенням, визначають відповідно до застосовуваного закону і процедур, що таке розлучення необхідне в якнайкращих інтересах дитини. Таке визначення може бути необхідним у тому чи іншому випадку, наприклад, коли батьки жорстоко поводяться з дитиною або не піклуються про неї, або коли батьки проживають роздільно і необхідно прийняти рішення щодо місця проживання дитини.

Відповідно до частини першої, другої статті 12 Закону України «Про охорону дитинства» виховання в сім'ї є першоосновою розвитку особистості дитини. На кожного з батьків покладається однакова відповідальність за виховання, навчання і розвиток дитини. Батьки або особи, які їх замінюють, мають право і зобов'язані виховувати дитину, піклуватися про її здоров'я, фізичний, духовний і моральний розвиток, навчання, створювати належні умови для розвитку її природних здібностей, поважати гідність дитини, готувати її до самостійного життя та праці.

Виховання дитини має спрямовуватися на розвиток її особистості, поваги до прав, свобод людини і громадянина, мови, національних історичних і культурних цінностей українського та інших народів, підготовку дитини до свідомого життя у суспільстві в дусі взаєморозуміння, миру, милосердя, забезпечення рівноправності всіх членів суспільства, злагоди та дружби між народами, етнічними, національними, релігійними групами.

Батьки, які проживають окремо від дитини, зобов'язані брати участь у її вихованні і мають право спілкуватися з нею, якщо судом визнано, що таке спілкування не перешкоджатиме нормальному вихованню дитини (частина друга статті 15 Закону України «Про охорону дитинства»).

Відповідно до пункту 2 частини першої статті 164 СК України мати, батько можуть бути позбавлені судом батьківських прав, якщо вона/він ухиляються від виконання своїх обов'язків по вихованню дитини.

Тлумачення вищенаведеної статті дозволяє дійти висновку, що ухилення від виконання своїх обов'язків по вихованню дитини може бути підставою для позбавлення батьківських прав лише за умови винної поведінки батьків, свідомого нехтування ними своїми обов'язками.

Статтею 165 СК України визначено, що право на звернення до суду з позовом про позбавлення батьківських прав мають один з батьків, опікун, піклувальник, особа, в сім'ї якої проживає дитина, заклад охорони здоров'я, навчальний або інший дитячий заклад, в якому вона перебуває, орган опіки та піклування, прокурор, а також сама дитина, яка досягла чотирнадцяти років.

Ухилення батьків від виконання своїх обов'язків має місце, коли вони не піклуються про фізичний і духовний розвиток дитини, її навчання, підготовку до самостійного життя, зокрема: не забезпечують необхідного харчування, медичного догляду, лікування дитини, що негативно впливає на її фізичний розвиток як складову виховання; не спілкуються з дитиною в обсязі, необхідному для її нормального самоусвідомлення; не надають дитині доступу до культурних та інших духовних цінностей; не сприяють засвоєнню нею загальнонавчаних норм моралі; не виявляють інтересу до її внутрішнього світу; не створюють умов для отримання нею освіти.

Зазначені фактори, як кожен окремо, так і в сукупності, можна розцінювати як ухилення від виховання дитини лише за умови винної поведінки батьків, свідомого нехтування ними своїми обов'язками.

Позбавлення батьківських прав є крайнім заходом, суд може у виняткових випадках при доведеності винної поведінки когось із батьків або їх обох з урахуванням її характеру, особи батька і матері, а також інших конкретних обставин справи відмовити в задоволенні позову про позбавлення цих прав, попередивши відповідача про необхідність змінити ставлення до виховання дитини (дітей) і поклавши на органи опіки та піклування контроль за виконанням ним батьківських обов'язків.

Європейський суд з прав людини (далі - ЄСПЛ) у справі «Хант проти України» від 07 грудня 2006 року (заява № 31111/04) наголошував на тому, що питання сімейних відносин має ґрунтуватися на оцінці особистості заявника та його поведінці. Факт заперечення заявником проти позову про позбавлення його батьківських прав також може свідчити про його інтерес до дитини (параграф 57, 58).

ЄСПЛ також зауважив, що оцінка загальної пропорційності будь-якого вжитого заходу, що може спричинити розрив сімейних зв'язків, вимагатиме від судів ретельної оцінки низки факторів та залежно від обставин відповідної справи вони можуть відрізнятися. Проте необхідно пам'ятати, що основні інтереси дитини є надзвичайно важливими. При визначенні основних інтересів дитини у кожному конкретному випадку необхідно враховувати дві умови: по-перше, у якнайкращих інтересах дитини буде збереження її зв'язків із сім'єю, крім випадків, коли сім'я виявляється особливо непридатною або явно неблагополучною; по-друге, у якнайкращих інтересах дитини буде забезпечення її розвитку у безпечному, спокійному та стійкому середовищі, що не є неблагополучним (пункт 100 рішення ЄСПЛ від 16 липня 2015 року у справі «Мамчур проти України», заява № 10383/09, рішення ЄСПЛ від 11 липня 2017 року у справі «М. С. проти України», заява № 2091/13).

Аналіз практики ЄСПЛ дає підстави для висновку, що рівність прав батьків щодо дитини є похідною від прав та інтересів дитини на гармонійний розвиток та належне виховання, й у першу чергу повинні бути визначені та враховані інтереси дитини, виходячи із об'єктивних обставин спору, а вже тільки потім права батьків.

Наведене узгоджується з правовим висновком щодо врахування найкращих інтересів дитини при розгляді справ, які стосуються прав дітей, викладеним Великою Палатою Верховного Суду у постанові від 17 жовтня 2018 року у справі № 402/428/16-ц, провадження № 14-327цс18.

Відповідно до частин першої, другої статті 171 СК України дитина має право на те, щоб бути вислуханою батьками, іншими членами сім'ї, посадовими особами з питань, що стосуються її особисто, а також питань сім'ї.

Дитина, яка може висловити свою думку, має бути вислухана при вирішенні між батьками, іншими особами спору щодо її виховання, місця проживання, у тому числі при вирішенні спору про позбавлення батьківських прав, поновлення батьківських прав, а також спору щодо управління її майном.

Разом з тим згода дитини на проживання з одним з батьків не повинна бути абсолютною для суду, якщо така згода не буде відповідати та сприяти захисту прав та інтересів дитини.

Щодо усунення перешкод у спілкуванні з дитиною та визначення способу участі у її вихованні

Статтею 141 СК України передбачено рівні права та обов'язки обох батьків щодо дитини, незалежно від того, чи перебували вони у шлюбі між собою. Розірвання шлюбу між батьками, проживання їх окремо від дитини не впливає на обсяг їхніх прав і не звільняє від обов'язків щодо дитини.

Відповідно до частини другої статті 150 СК України батьки зобов'язані піклуватися про здоров'я дитини, її фізичний, духовний та моральний розвиток.

Згідно із вимогами статті 153 СК України мати, батько та дитина мають право на безперешкодне спілкування між собою, крім випадків, коли таке право обмежене законом.

Статтею 157 СК України передбачено, що питання виховання дитини вирішується батьками спільно. Той з батьків, хто проживає окремо від дитини, зобов'язаний брати участь у її вихованні і має право на особисте спілкування з нею. Той з батьків, з ким проживає дитина, не має права перешкоджати тому з батьків, хто проживає окремо, спілкуватися з дитиною та брати участь у її вихованні, якщо таке спілкування не перешкоджає нормальному розвитку дитини.

Системний аналіз наведених норм матеріального права дає підстави вважати, що батько, який проживає окремо від дитини, також має право на особисте спілкування з нею, а мати не має права перешкоджати батьку спілкуватися з дитиною, та брати участь у її вихованні, якщо таке спілкування не має негативного впливу на нормальний розвиток дитини.

Згідно з частинами першою та другою статті 159 СК України, якщо той із батьків, з ким проживає дитина, чинить перешкоди тому з батьків, хто проживає окремо, у спілкуванні з дитиною та у її вихованні, зокрема, якщо він ухиляється від виконання рішення органу опіки та піклування, другий з батьків має право звернутися до суду з позовом про усунення цих перешкод. Суд визначає способи участі одного з батьків у вихованні дитини (періодичні чи систематичні побачення, можливість спільного відпочинку, відвідування дитиною місця його проживання), місце та час їхнього спілкування.

В окремих випадках, якщо це викликано інтересами дитини, суд може обумовити побачення з дитиною присутністю іншої особи. Під час вирішення спору щодо участі одного з батьків у вихованні дитини береться до уваги ставлення батьків до виконання своїх обов'язків, особиста прихильність дитини до кожного з них, вік дитини, стан її здоров'я та інші обставини, що мають істотне значення.

Відповідно до статті 15 Закону України «Про охорону дитинства» дитина, яка проживає окремо від батьків або одного з них, має право на підтримання з ними регулярних особистих стосунків і прямих контактів. Батьки, які проживають окремо від дитини, зобов'язані брати участь у її вихованні і мають право спілкуватися з нею, якщо судом визнано, що таке спілкування не перешкоджатиме нормальному вихованню дитини.

Статтею 9 Конвенції про права дитини передбачено, що держави-учасниці поважають право дитини, яка розлучається з одним чи обома батьками, підтримувати на регулярній основі особисті відносини і прямі контакти з обома батьками, за винятком випадків, коли це суперечить найкращим інтересам дитини.

Відповідно до частин п'ятої та шостої статті 19 СК України орган опіки та піклування подає суду письмовий висновок щодо розв'язання спору на підставі відомостей, одержаних у результаті обстеження умов проживання дитини, батьків, інших осіб, які бажають проживати з дитиною, брати участь у її вихованні, а також на підставі інших документів, які стосуються справи. Суд може не погодитися з висновком органу опіки та піклування, якщо він є недостатньо обґрунтованим, суперечить інтересам дитини.

Суд при встановленні способу спілкування має дотримуватися розумного балансу на участь обох батьків у вихованні дитини.

Висновки за результатами розгляду касаційної скарги

Повно та всебічно дослідивши обставини справи, перевіrivши їх доказами, які оцінено на предмет належності, допустимості, достовірності, достатності та взаємного зв'язку, а також врахувавши практику ЄСПЛ, апеляційний суд дійшов правильного висновку про скасування рішення суду першої інстанції, відмову у задоволенні первісного позову про позбавлення ОСОБА_2 батьківських прав щодо малолітнього ОСОБА_4 та задоволення зустрічного позову про усунення перешкод у спілкуванні з дитиною, її вихованні, визначення способу участі у вихованні дитини та спілкування з нею, оскільки відсутні підстави вважати, що відповідач свідомо ухиляється від виховання сина та його утримання, судом першої інстанції не надано оцінки висновку Дарницької районної в м. Києві державної адміністрації від 07 серпня 2017 року № 101-7759/04 про недоцільність позбавлення батьківських прав ОСОБА_2 щодо малолітньої дитини ОСОБА_4, ряду висновків психологічного обстеження останнього, поданим відповідачем доказам, які свідчать про добровільне та регулярне виконання ним свого обов'язку зі сплати аліментів на утримання сина, вчинення ОСОБА_1, з якою проживає дитина, перешкод у спілкуванні ОСОБА_2 із їх спільним сином.

Позивачем не надано беззаперечних доказів, які б свідчили про вчинення насильства відповідачем по відношенню до ОСОБА_4, винної поведінки відповідача по ухиленню від виконання своїх обов'язків щодо виховання та утримання дитини. Позбавлення батьківських прав є крайнім заходом впливу на ОСОБА_2, на чому правильно наголосив апеляційний суд, адже позбавлення батьківських прав допускається лише тоді, коли змінити поведінку батька у кращу сторону неможливо, і лише при наявності вини в його діях. У свою чергу висновки суду першої інстанції зроблені без належного встановлення фактичних обставин справи, зокрема судом першої інстанції не встановлено, які дії чи бездіяльність відповідача свідчать про ухилення ним від виконання свого обов'язку по вихованню дитини, які фактичні обставини впливають на виконання батьком своїх обов'язків відносно дитини, з одночасним урахуванням поведінки обох батьків та їх ставлення до дитини, не встановлено, чи буде застосування такого крайнього заходу як позбавлення батьківських прав відповідати якнайкращим інтересам дитини.

Неактивна участь батька в житті сина спричинена тривалим конфліктом між сторонами, проживанням відповідача на значній відстані від сина та неналежним усвідомленням матір'ю необхідності участі батька у вихованні сина, незважаючи на конфліктні стосунки між сторонами. Після розірвання шлюбу із ОСОБА_1 ОСОБА_2 фактично позбавлений можливості спілкуватися із сином, що призводить до того, що формування відношення дитини до батька відбувається лише за впливом матері, яка має вкрай неприємні стосунки із відповідачем.

Не можна не погодитися із зауваженнями апеляційного суду, що способи участі батька у вихованні сина та спілкування із ним, визначені ОСОБА_2 в його зустрічній позовній заяві (з урахуванням заяви про зменшення позовних вимог), у повній мірі відповідають як інтересам дитини, так і інтересам батьків, оскільки налагодження стосунків між батьком та сином відповідає інтересам дитини, яка протягом останніх років позбавлена можливості спілкування з батьком. Таке спілкування за необхідності можливе за присутності психолога, участь якого забезпечується в залежності від обставин, які складуться при виконанні рішення суду. Участь психолога при спілкуванні з дитиною може забезпечити як позивач, так і відповідач. При цьому забезпечення можливості щоденного спілкування між батьком і сином шляхом телефонного зв'язку може стати першим важливим кроком для налагодження відносин між ними.

Колегія суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду вважає, що визначення саме такого способу участі у спілкуванні та вихованні дитини є таким, що відповідатиме якнайкращим інтересам дитини, її віковим потребам, та за сумлінного відношення батька до виконання свого обов'язку, буде достатнім для забезпечення його участі у процесі виховання сина.

Отже, не знайшли свого підтвердження доводи касаційної скарги про неврахування судом апеляційної інстанції висновків Верховного Суду у постановках у справах № 465/3694/14-ц (провадження № 61-36265св18) від 16 січня 2019 року, № 331/5427/17 (провадження № 61-12023св180) від 24 квітня 2019 року, № 541/319/17 (провадження № 61-34873св18) від 06 грудня 2018 року та № 757/1459/16-ц (провадження № 61-33230св18) від 29 серпня 2018 року. Окрім цього, обставини справи у зазначених постановках відрізняються від обставин у справі, що переглядається в касаційному порядку.

Апеляційний суд, установивши відсутність винної поведінки та свідомого нехтування ОСОБА_2 своїми батьківськими обов'язками, беручи до уваги той факт, що батько дитини бажає продовжувати спілкуватися із сином, а також відсутність інших передбачених частиною першою статті 164 СК України підстав для позбавлення батьківських прав, дійшов обґрунтованого висновку про відсутність правових підстав для задоволення первісного позову в даній справі.

Відхиляються доводи касаційної скарги про прийняття апеляційним судом оскаржуваного рішення за відсутності висновку Верховного Суду щодо вирішення питання про спосіб участі у вихованні дитини з порушенням закону, оскільки апеляційний суд при розгляді зустрічного позову правильно застосував норми статей 19, 157, 159 СК України та статті 15 Закону України «Про охорону дитинства», і закон встановлює, що суд, при вирішенні спору щодо участі у вихованні дитини того з батьків, хто проживає окремо від неї, визначає способи участі одного з батьків у вихованні дитини (періодичні чи систематичні побачення, можливість спільного відпочинку, відвідування дитиною місця його проживання тощо), місце та час їхнього спілкування.

Не погоджується Верховний Суд із доводами касаційної скарги щодо втручання в права ОСОБА_1, так як її в примусовому порядку зобов'язано спілкуватися із колишнім чоловіком без її вільної згоди на це, що є втручанням в недоторканість особи, оскільки згідно з частиною першою статті 157 СК України питання виховання дитини вирішується батьками спільно (крім випадку, передбаченого частиною п'ятою цієї статті) та відповідно до статті 1 Закону України «Про охорону дитинства» контакт з дитиною - це реалізація матір'ю, батьком, іншими членами сім'ї та родичами, у тому числі тими, з якими дитина не проживає, права на спілкування з дитиною, побачення зазначених осіб з дитиною, а також надання їм інформації про дитину або дитині про таких осіб, якщо це не суперечить інтересам дитини. Таким чином, зобов'язання ОСОБА_1 як матері дитини повідомляти батька про факти захворювання та лікування ОСОБА_4, про від'їзд (обставини та напрям) дитини за межі міста Києва більше ніж на два дні не є діянням, спрямованим на обмеження волевиявлення особи, і входить до поняття надання інформації про дитину, що є складовою контакту з дитиною, в розумінні статті 1 Закону України «Про охорону дитинства». При цьому, на думку Верховного Суду, повідомлення батьку про важливі факти із життя дитини не можна розцінювати як обтяжливе зобов'язання.

Доводи касаційної скарги про порушення апеляційним судом норми статей 2, 81, 89 ЦПК України щодо врахування доказів ОСОБА_1 та оцінки доказів ОСОБА_2 не лише на предмет їх наявності, а й достатності, при встановленні обставин, що мають вирішальне значення для справи, не приймаються, оскільки зводяться до переоцінки доказів у справі, що за змістом статті 400 ЦПК України виходить за межі повноважень суду касаційної інстанції.

Встановлення обставин справи, дослідження та оцінка доказів є прерогативою судів першої та апеляційної інстанцій. Це передбачено статтями 77, 78, 79, 80, 89, 367 ЦПК України. Суд касаційної інстанції не наділений повноваженнями втручатися в оцінку доказів.

Незацікавленість батька, який сплачує аліменти, в підготовці дитини до школи чи невідтримання ним захоплення дитиною співом та грою на фортепіано, необізнаність про стан здоров'я дитини не може бути підставою для позбавлення відповідача батьківських прав, а свідчить про відсутність емоційного зв'язку між членами родини, що може бути результатом відсутності сталого спілкування чи різних світоглядів.

Доводи касаційної скарги про те, що спілкування з батьком завдає психологічний дискомфорт дитині, відхиляються, оскільки матеріали справи свідчать, що емоційний стан дитини обумовлений не присутністю батька в її житті, а напруженими конфліктними стосунками між батьками, які використовують дитину для образ один одного, зневажають право сина на спокійне щасливе дитинство та гармонійний розвиток особистості. Особисті конфлікти між батьками не повинні порушувати інтереси дитини.

Неврахування апеляційним судом окремих висновків психологічного обстеження дитини, про що зазначено в касаційній скарзі, не приймаються, оскільки апеляційним судом при прийнятті оскаржуваної постанови взято до уваги і інші висновки психологічного обстеження дитини, де брали участь обидва батьки та дитина, консультацію дитячого та сімейного психолога, з яких вбачається, що дитина є заручником обставин, які хлопчик не здатен вирішити, а для повноцінного психічного розвитку особистості дитини, необхідна участь обох батьків; рекомендовано після проходження курсу психотерапевтичної допомоги сприяти поступовому налагодженню позитивного спілкування батька із сином через їх зустрічі, а при категоричній відмові ОСОБА_4 - дати дитини певний час для стабілізації почуттів та встановлення рольової позиції батька у своєму житті, надалі за допомогою психолога спробувати налагодити позитивні взаємостосунки між татом і сином.

При цьому апеляційним судом обумовлено в резолютивній частині оскаржуваної постанови про спільні зустрічі ОСОБА_2 із сином у дні та години, погоджені із ОСОБА_1, та з урахуванням бажання дитини, що максимально враховує інтереси дитини та неприємні стосунки сторін у справі.

Доводи касаційної скарги про неврахування апеляційним судом думки дитини щодо її спілкування із батьком є непереконливими з огляду на постійне проживання дитини із матір'ю, обмеження спілкування з батьком та тривалий конфлікт між батьками, а також з урахуванням частини третьої статті 171 СК України, відповідно до якої суд має право постановити рішення всупереч думці дитини, якщо цього вимагають її інтереси.

Посилання представника позивача в касаційній скарзі на відсутність доказів, які б підтверджували існування перешкод з боку відповідача щодо участі батька у вихованні та спілкуванні з дитиною, не можуть бути підставою для скасування оскаржуваної постанови, оскільки

наявність спору з цього приводу свідчить про зворотнє.

ОСОБА_2 активно і стабільно проявляє бажання щодо участі у вихованні та спілкуванні із сином, тому будь-яких обставин, які б унеможливлювали право батька на спілкування судом не встановлено. Право батька на спілкування з дитиною є його незаперечним правом, а спілкування дитини з батьком відповідає її інтересам.

Верховний Суд погоджується з висновком апеляційного суду, що обґрунтованим та таким, що відповідає інтересам дитини, з урахуванням конкретних обставин у справі, є спільний відпочинок батька із сином протягом 14 днів під час літніх канікул, а також протягом семи днів під час осінніх та зимових канікул. Встановлений апеляційним судом порядок участі ОСОБА_2 у вихованні дитини не суперечитиме його інтересам та інтересам дитини, не перешкоджатиме нормальному розвитку дитини і буде відповідати обсягу обов'язків та прав батька щодо дитини. Окрім цього, з урахування вікових змін дитини, її розвитку та потреб, позивач не позбавлена у майбутньому права звернутися до суду із позовом про зміну встановленого судом способу участі у вихованні дитини.

Посилання заявника на те, що батько позбавлений можливості забезпечити спілкування із дитиною під час спільних канікул, оскільки не має місця проживання на території України та його дохід складає лише 80,00 євро, не може бути підставою для скасування оскаржуваної постанови та не спростовує правильність висновків апеляційного суду, тим більше такий спосіб участі у вихованні дитини як спільний відпочинок під час шкільних канікул не вимагає від відповідача постійного проживання на території України, а питання спілкування між сином та батьком не можна ставити в залежність від доходу останнього.

Умисне приховування ОСОБА_2 свого дійсного доходу з метою зменшення тягаря утримання дитини, на чому наполягає заявник, може бути підставою для звернення із відповідним позовом до суду про збільшення встановленого розміру аліментів на утримання дитини, проте не є підставою для скасування оскаржуваної постанови.

Доводи касаційної скарги про те, що апеляційний суд порушив вимоги частини другої статті 159 СК України, оскільки не встановив місця проведення спілкування із батьком, особливо, що стосується проведення спільних канікул, відхиляються, оскільки у заяві про зменшення позовних вимог ОСОБА_2 не конкретизував місце таких зустрічей, а їх не зазначення судом апеляційної інстанції надає батькам, між якими відсутня належна комунікація, можливість погодити нейтральну, комфортну для всіх, територію для зустрічей, в тому числі у громадських місцях культурно-розважального характеру, зокрема, парк, кінотеатр, торгово-розважальний центр та інші громадські місця, що призначені для повноцінного відпочинку дитини та відповідають віку, стану здоров'я дитини чи її інтересам.

Отже, враховуючи принцип рівності прав та обов'язків матері та батька щодо дітей, передбачений статтею 141 СК України, для забезпечення найкращих інтересів дитини, з метою створення умов для виконання батьком, який проживає окремо, обов'язку по вихованню дитини та здійсненню його права на особисте спілкування з сином, Верховний Суд дійшов висновку про відхилення доводів касаційної скарги заявника з приводу задоволення апеляційним судом зустрічної позовної заяви.

Верховний Суд не погоджується із аргументами касаційної скарги про те, що апеляційним судом не наведено мотивів забезпечення якнайкращих інтересів дитини, оскільки апеляційний суд в мотивувальній частині судового рішення навів підстави прийняття ним оскаржуваної постанови, скасування рішення суду першої інстанції, із поясненням, чому саме це відповідає інтересам дитини.

Оскаржувана постанова критерію обґрунтованості відповідає.

Доводи касаційної скарги не спростовують встановлені у справі фактичні обставини та висновки, які обґрунтовано викладені у мотивувальній частині постанови суду апеляційної інстанції, та зводяться до переоцінки доказів, незгоди заявника з висновками щодо їх оцінки та містять посилання на факти, що були предметом дослідження суду.

Висновки апеляційного суду відповідають обставинам справи, які встановлені відповідно до вимог процесуального закону, а також узгоджуються з нормами матеріального права, які судом правильно застосовані.

Викладене дає підстави для висновку, що касаційна скарга підлягає залишенню без задоволення, а постанова суду апеляційної інстанції - без змін із підстав, передбачених статтею 410 ЦПК України.

Щодо клопотання представника ОСОБА_1 - ОСОБА_3 про проведення судового розгляду справи за участю у судовому засіданні сторін

Згідно з частиною 402 ЦПК України у суді касаційної інстанції скарга розглядається за правилами розгляду справи судом першої інстанції в порядку спрощеного позовного провадження без повідомлення учасників справи з урахуванням статті 400 цього Кодексу.

Абзац другий частини першої цієї статті визначає, що у разі необхідності учасники справи можуть бути викликані для надання пояснень у справі.

Таким чином, питання виклику учасників справи для надання пояснень у справі вирішує Верховний Суд з огляду на встановлену необхідність таких пояснень.

Положення частин п'ятої та шостої статті 279 ЦПК України, якою врегульовано особливості розгляду справи у порядку спрощеного позовного провадження в суді першої інстанції, не застосовуються при касаційному розгляді, оскільки суд касаційної інстанції перевіряє правильність застосування судом першої або апеляційної інстанції норм матеріального чи процесуального права та не вирішує питань доказування у справі і не встановлює обставин справи.

Відповідно до частини тринадцятої статті 7 ЦПК України розгляд справи здійснюється в порядку письмового провадження за наявними у справі матеріалами, якщо цим Кодексом не передбачено повідомлення учасників справи. У такому випадку судові засідання не проводяться.

Оскільки суд касаційної інстанції не приймав рішення про виклик осіб, які беруть участь у справі, для надання пояснень, і такої необхідності колегія суддів не вбачає, то у задоволенні клопотання про розгляд справи за участю у судовому засіданні сторін слід відмовити.

Окрім цього, таке клопотання представника позивача не є достатньо вмотивованим, оскільки обґрунтовано посиланням на статті 5, 10, 44, 166, 340 Кодексу адміністративного судочинства України, що не застосовується до правовідносин сторін.

Щодо розподілу судових витрат

Відповідно до підпункту «в» пункту 4 частини першої статті 416 ЦПК України суд касаційної інстанції повинен вирішити питання про розподіл судових витрат, понесених у зв'язку з переглядом справи у суді касаційної інстанції.

Оскільки у задоволенні касаційної скарги відмовлено, то підстав для нового розподілу судових витрат, понесених у зв'язку з розглядом справи у суді першої та апеляційної інстанцій, а також розподілу судових витрат, понесених у зв'язку з переглядом справи у суді касаційної інстанції, немає.

Керуючись статтями 400, 409, 410, 416 ЦПК України, Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду

ПОСТАНОВИВ:

Відмовити у задоволенні клопотання представника ОСОБА_1 - ОСОБА_3 про проведення судового розгляду справи за участю у судовому засіданні сторін.

Касаційну скаргу представника ОСОБА_1 - ОСОБА_3 залишити без задоволення.

Постанову Київського апеляційного суду від 29 січня 2020 року залишити без змін.

Постанова суду касаційної інстанції набирає законної сили з моменту її прийняття, є остаточною і оскарженню не підлягає.

Судді: І. Ю. Гулейков О. В. Ступак Г. І. Усик